№ 47 Մարտի 18 (30) 1882 Մարտի 18 (30) № 47

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:
Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ· Редакція «Мшакъ»

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդը և ինտելլիգենցիան:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Վերին-Ագուլիսից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Թիւրքիա: Սերբիա: Գերմանիա: Արտաքին լուրեր:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Նամակ Թիւրքիայից:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՒ ԻՆՏԵԼԻԳԷՆՑԻԱՆ

—

Զարմանալի է որ այն հարցերը, որոնք վաղուց է արդէն յարուցվել են մեզանում, կովկասեան հայոց մամուլի մէջ, հայոց հասարակութեան վերաբերութեամբ, նոյնանման հարցեր սկսում են այժմ յարուցվել ռուս մամուլի մէջ, ռուս հասարակութեան վերաբերութեամբ: Բանակռիւը ինտելլիգենցիայի և ժողովրդի մասին յարուցվել է և պաշտպանվում է ռուս մամուլի մէջ: Մամուլի ժողովրդական ասված մասը համարում է ռուս ինտելլիգենցիային ժողովրդից կտրված, ժողովրդից օտարացած, իսկ ազատամիտ իրան անուանող մամուլի մասը հակառակն է պնդում:

Մենք ոչ մինի հետ համաձայն չենք, և կարծում ենք որ երկու կողմն էլ մասամբ արդար են, երկուսն էլ մասամբ սխալվում են և ծայրայեղութեանն են հասնում:

Ոչ թէ ամբողջ ռուս ինտելլիգենցիան կտրված, օտարացած, խորթացած է ժողովրդից, այլ այդ ինտելլիգենցիայի մի յայտնի մասը, որ կրթվել է վերացական, թէօրիական, կլասիկական, բուն համալսարանական վարդապետութեան մէջ: Մանաւանդ իրաւաբանական ուսումը, որ կազմում է համալսարանական ուսման սիրտն ու հոգին, հետևում է այդ ուղղութեանը: Իրաւաբանութիւնը մերժելով ճիշդ գիտութիւններից ընդունված մեթօդը, նայում է ամբոխի վրա ոչ թէ որպէս դիտողութեան ու հետազօտութեան արժանի հասարակութեան մի մասի վրա, այլ միայն որպէս կառավարվածների վրա, որոնք ենթարկվում են ոչ թէ յայտնի բնական օրէնքներին, այլ միմայն դրված, պետական օրէնքներին:

Բոլորովին ուրիշ ուղղութեանը հետևում է ռուս այն ինտելլիգենցիան, որ կրթվել է ռէալական վարդապետութեան ազդեցութեան տակ, ստացել է իր բարձրագոյն ուսումը այլ և այլ տեխնիկական բարձրագոյն դպրոցներում: Ինտելլիգենցիայի այս մասը տեխնիկական աշխատանքի շնորհով, մօտենում է ժողովրդին, մտերմանում է նրա հետ, դառնում է դիտող, հետազօտող, ակամայ հաստատում է բարեկամական, մտերմական կապերը աշխատող ամբոխի մեծամասնութեան հետ, հետախուզում է այն բնական, հասարակական, տնտեսական օրէնքները, որոնցով կառավարվում է ժողովուրդը: Ինտելլիգենցիայի այդ մասը հետևում է ճիշդ գիտութիւնների մեթօդին, նրա շրջանիցն են դուրս գալիս այժմեան ռուս ժողովրդական գրողները, որոնք հետազօտում են ամբոխի տնտեսական, բարոյական և հասարակական կեանքը, թէ իրանց ամսագրական ծանր տեսութիւնների և թէ վէպերի ու պատկերների մէջ:

Նոյն երևոյթը նշմարվում է և մեզանում: Ամենից քիչ ընդունակ են ժողովրդի կեանքը հասկանալ, նրան ճիշդ դիտողութեան ու հետազօտութեան ենթարկել մեր ինտելլիգենցիային պատկանող այն անհատները, որոնք իրաւաբանական ուսում են ստացել: Նրանք ժողովուրդը ընդունում են ոչ թէ որպէս հետազօտութեան, իր արժանաւորութիւններով և պակասութիւններով հետաքրքիր, համակրելի առարկայ, չեն կարող քննել նրան կառավարող բնական օրէնքները,—այլ նայում են այդ ամբոխի վրա իրանց առանձնացած բարձրութենից, խորշում են նրանցից, նայում են ամբոխի վրա ինչպէս կառավարելու նշանակված մարդիկ կառավարված լինելու նշանակված անհատների վրա: Օրէնսգիրքը ձեռին իրաւաբանը չէ մտածում որ օրէնք էլ գրվել, կազմվել է նախ և առաջ ժողովրդին կառավարող բնական օրէնքները հետազօտելով, որ օրէնքն էլ կարող է հետզհետէ փոփոխվել, հասարակական պահանջներին, հանգամանքներին համեմատ:

Այժմ, եթէ մեզանում յայտնվում են մեր հայոց ամբոխի, աշխատող, երկրագործ դասակարգի դրութեան հետազօտողները, որոնք, մեծ մասամբ, կամ տեխնիկական ուսում ստացած, բնական գիտութիւններն ուսած ինտելլիգենցիային պատկանողներն են, կամ այնպիսի անհատներն են, որոնք թէև բարձրագոյն ուսում չեն ստացել, բայց իրանց դրութեամբ մօտ են ամբոխին, հասկանում են նրա կարիքները, ընդունակ են դիտել, հետազօտել ամբոխի կեանքը:

Իսկ իրաւաբանների մէջ նրանք, որոնք իրանց նուիրում են ամբոխի կեանքի հետազօտութեանը, բացառութիւն, աննշան փոքրամասնութիւն են կազմում, իսկ մեծ մասամբ տեսնելով ամբոխի մէջ չքաւորութիւն, տգիտութիւն, ծուլութիւն և ուրիշ պակասութիւններ, նրանք չեն կամենում հետազօտել այդ պակասութիւնների բուն պատճառները, այլ զզւանքով և արհամարհանքով են սկսում վերաբերվել դէպի թշուառ ամբոխը:

Դրանից ծնվում է մի տեսակ արիստոկրատական հայեացք ամբոխի վրա:

„Մշակը" իր տասնամեայ գոյութեան ընթացքում, իր ամբողջ գործունէութիւնը աշ-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 3 մարտի

Այս տարի դեռ չը կարողացայ խօսել ձեր ընթերցողների հետ, դուցէ դեռ բաւական ժամանակ ևս կը մնամ լռութեան դատապարտված. ինչ արած, խօսք մէկ ձեռքով չէ կարելի ասար ձմերուկ բռնել: Աստուած պատիժը այս ինտելլիգենցիա ասվածի, թէ այստեղ և թէ այնտեղ. սոքա զբաղված են միայն սրիկայական աֆերներով, ի հարկէ միշտ մի և նոյն «անշահախնդիր և անձնուէր» ազգասիրութեան դրօշակի տակ, իսկ այդ տեղ բուլվարների սալայատակը սրբելով. մինչդեռ համարձակվիր խօսել դոցա հետ. այնպիսի կերպ ցոյց կը տան քեզ, որ կարծես Բիսմարկի աշխարհակալութեան ղեկն էլ իրանք են կառավարում... Բայց թողնենք այս, որի մասին խօսելը բոլորովին ջուր մաղել է օդի մէջ: Գուցէ երկուսից յետ կարող կը լինեմ հաշիւ տալ ձեզ այժմեան գործունէութեանս մէջ, որի զանց անելը սակայն անհնարին է, ինչ որ և լինի նորա արդիւնքը, շատ թէ քիչ. կարծեմ որ աչքին չէ կարելի մեղադրել, որ նա չէ կարող իր գլխից էլ աւելի վեր թռչել...

Անցեալ շաբաթ, մի գեղեցիկ գարնանային եղանակով, ուղեցի մի զբօսանք կատարել բաւական ժամանակ նստակեցութիւնից յետ: Ընտրեցի ոչ գեղատեսիլ պարտէզները Պէրայի մէջ, ուր թափված կը տեսնես սիրամարգի պէս պճնված, բայց նորանից էլ աւելի դատարկ և սնափառ հայ և յոյն հասարակութիւնը. ոչ Ոսկեղջիւրի նեղուցը, որի վրայով սլանալիս մարդի միտքը թռչնաթռվում է, տեսնելով երկու կողմը յունաց հոյակապ ճեմարանները, գիմնազիաները և եկեղեցիները, մինչդեռ նոցանից շատ աւելի մեծաթիւ հայ հասարակութեան «մայր վարժարան» ասվածը յետին ախոռից ոչնչով աւելի բան է. վասնորոյ ողորմելի հայ մանուկները դաս դաս վազում են բաղմախում եղուկ հայերի դպրոցները՝ կրօնը, լեզուն և ազգութիւնը այդ բարբարոսների ոտի տակ թաղելու համար: Զը գնացի ևս Բէյկօսի և Բեյուկ-Դերէի ուղղութեամբ, ուր կարելի է տեսնել յայտնի Աբրահամ-փաշայի լայնատարած կայքերը, ապարանքները և անտառները, որոնց մէջ որսի գնալը, Եւրօպայից եկած իւրաքանչիւր անուանի հիւրի առաջին փափագն է լինում, ի հարկէ ընկերակցութեամբ հայ կրեսոսի, որը այդ առիթով հազարաւոր ոսկի ծախքեր է անում ամեն անգամ. մինչդեռ նորա աչքի առաջ ամեն բոպէ նոյնչափ հազարաւոր իր հայաստանցի եղբայրները դալկացած և կիսաշունչ թաւալելիս լինեն գարշահոտ տիղմի մէջ, առանց կարող լինելու կանոնաւորապէս ամեն օր մի կտոր սև և հաց վաստակել, էլ չեմ ասում անխիղճ հայ վաշխառուների դրած հարիւրին ութսուն տոկոսի գոնէ մի մասը վճարելու և կարօտամաշ աչքերը դէպի իր բոյնը, իր Զուլօյի դիրկը դարձնելու համար... Ցանկանալով բարոյապէս կազդուրվելու մի տեղ գտնել, չուզեցինք փնտրել նորան մարդկանց դրախտի մէջ, այլ միայն հայաստանցի թշուառ էակի սոսկալի դժոխքի, որը ներկայացնում են Կասըմ-փաշա ասված բորբոսնած և ժահահոտ թաղի խաները (քարվանսարաներ): Այդ տխրատես շրջագայութեան մէջ ինձ ընկերակցում էր այս անգամ մի անուանի հայ նկարիչ, որի կախարդական վրձինն է կարող եղել միայն բաւարարութիւն տալ սուլթան Աբդուլ-Ազիզի երևակայութեան այն բոլոր կապրիզներին, որով իր սրահները նա զարդարել էր մի մի դիւթիչ բուրաստան. Կասըմ-փաշայի նեխված փոսերի և աղբակոյտ խորխորատների մէջ դատապարտված էր ինձ հետ մի քանի ժամ չնչակտուր օդառութեան այդ փափուկ բնաստեղծ պ. Պետրոս Սրաբեանը: Բայց ինչ անբացատրելի հոգեբանական դաշնակ. այդ բոլոր ֆիզիքական ցնցում, այդ բոլոր թոքամաշ գարշահոտութիւն կարծես կորցնում էր իր բոլոր ճնշողական ուժը, կանգնացնելով մեզ երես առ երես մեր այն վշտալից եղբայրների հետ, որոնց համար այդ խաները փրկական ապաստարան էին մուրացկանութեան և բռնակալութեան դժոխային տառապանքներից....

Մի կիսափուլ խանի սրահում մեր առաջ թափված էին խոնաւ գետնի վրա բազմաթիւ մարդ արարածներ, որոնց մէջ ծերերը և հիւանդները խիստ աչքի էին զարնում:—«Այս ինչ է, տօն է ձեզ համար այսօր» հարցրեց պատկառելի ընկերս, դիմելով մի ծերունին, որի սպառված հասակը դաշոյնի հարուածի պէս թափանցում էր մարդու սիրտը: Խեղճ նորագոյն նկարիչը էլ գոյն չունէր երեսի վրա. հասկանալի էր սրտի յուզմունքը: Զառամեալ ծերունին չը հասկացաւ առաջարկված հարցմունքը, այլ միայն նայեց աղխոզորմ կերպով:—«Ախպար, այս օր ձեզի եօրդու է» կրկին հարցրեց նկարիչը:—«Օ-օ-օհ ադա, այդ ինչ կըսես, մեզի խամար եօրդու (տօն) կըլլա մի, մեզի խամար եօրդու ով կը տայ. հիւանդ ենք, յոգնած ենք, քաղցած ենք, պառկել ենք հոս, որ մեր ողջ գանձն այս օրվայ բեռնակրութենէն, որ մի կտոր բերնեքէթ բերեն մեզի» պատասխանեց ալեզարդ հայաստանցի վշտակիրը, աչքերը լի արտասուքով և ջանք անելով ոտի կանգնել: Մենք շտապեցինք երկուսն էլ մասնակից լինել, գոնէ վայրկենապէս, մեր հալեմաշ հարազատի վիճակին, վասնորոյ չը թողնելով նորան տեղից շարժվել, նստեցինք մօտը իր բնական խոնաւ անկողնի վրա: Քիչ մաքերս ժողովելով, շարունակեցինք արուեստական սառնասրտութեամբ խօսակցել Հայաստանի կիսակենդան արձանի հետ, աւելի ճիշդ գաղափար կազմելու համար այն հայրենիքի վրա, որի «մօտալուտ վերականգնման» անունով Կ. Պօլսի մէջ տարին առ քիչը մի քանի հազար պարլամենտական պերճ ճառեր են խօսվում զանազան ընկերութիւնների և ժողովների սալոններում. որի վէրքերին գոնէ մի թեթև սպեղանի դնելու համար հայ ազգը ամբողջ միլլիօն է յանձնել պ. պ. Ռոնջեանին և Կիւլպենկեանին (առանց կարդալու մինչև ո և է հաշիւ տանել մինչև հիմայ). որի սիրոյ համար այնչափ եռանդալից կենաց բաժակներ են դատարկվում աշխարհիս բոլոր չուրջը թափառող հայանունների մէջ, բայց նորա վիճակը, նորա քաշածը սակայն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ միայն մուրացկանութիւն օտար երկիրներում, ուր խոնաւ երկիրն է նորա մահիճը, անօթութիւն նորա կերակուրը և սովամահ ու անլուր մահ նորա մխիթարութիւնը: Այս է ահա այն խեղճ Հայաստանը, որի առիթով այնչափ տակառ թանաք ենք սպառում իւրաքանչիւր տարի և այնչափ բեռ թուղթ մրոտում: Հարցրեցէք նորանից թէ ինչի է նա կարօտ, ինչ է նորա դարդը, նորա պահանջը, ամենաէական կարիքը, նորա զաւակները, տունը և կրօնը անվերջանալի գերութիւնից փրկողը. մեր գեղեցիկ գրուածները, մեր հայրենասիրական կոկիկ տօնաւորները, մեր դիպլօմատիքական գրաւոր պայքարները, մեր ներքին բանակռիւները, մեր ոգևորված ճառերը, մեր հրաւէրները.—ոչ մինը այդ ամենից. նորան հարկաւոր է ոչ աւելի, քան յիսուն կամ հարիւր րուբլ մարդագլուխ, իր ցկեանս ունեցած պարտքի տոկոսը վճարելու և հայրենիք վերադառնալու համար: Ահա սա է միայն նորա ֆիզիքական և բարոյական գոյութիւնը կազմող, նորա կեանքը ապահովող Աստուածը, ուրիշ ոչինչ առ այժմ.... Մինչդեռ նայեցէք չորս չուրջը մէկ ծայրից միւս ծայր. այնչափ աղմուկների և պոռոտախօսութիւնների մէջ տեսէք թէ ով կայ սորա վրա մըտածող. ո, Տէր մի արասցէ, ինչ ասել է այսպիսի «մանր խնդիրներով» զբաղվելը, երբ մենք շատ ուրիշ մեծ և ծանրակշիռ հարցեր ունենք մեր ուսերի վրա, օրինակ թատրոնական, գրականական, լրագրական, լեզուագիտական, թղթախաղական, հողմարածական և չը գիտեմ էլ ինչ կլուբների և ընկերութիւնների հոգսերը, որոնց վրա է կանգնած ի հարկէ մի ազգի հաստատութեան գըլխաւոր սիւնը...

Քանի որ ուշադրութիւնս անցնում էր մի տըխուր տեսարանից դէպի միւսը՝ մերկանդամ և նօթի դեռահաս մանուկից դէպի նորան իր հին ալաջա շալիկով սպառսպառած նորա մեծ մայրը, որը եկել էր Կ. Պօլիս Հայաստան ասվող մի երկրից, որի ստինքը ծծած հարուստ որդիքը չքեղ մայրաքաղաքներում, վաղուց արդէն ուրացել են նորան այնպէս վատաբար, ինչպէս այդ կարող են միայն հայերը. երբ կանգնած էի այսպէս մի դրամատիքական բեմի վրա, որի գործող անձինք եկել էին հայրենիքի խորքից իրանց «լուսամիտ» և «պերճախօս» եղբայրներին զուարճացնելու համար, այդ ժամանակ նկարիչ բարեկամիս երեսի

խատել է միշտ հիմնել դիտողութեան, հետազօտութեան, ճիշդ մեթօդի վրա, գործ դնել հասարակական հարցերի հետազօտութեան վերաբերութեամբ այն մեթօդը, որ հիմք է կազմում բնական գիտութիւնների հետազօտութեան մէջ: Այդ պատճառով մեզ համար թանգ են այն տեսակ յօդուածներ, ինչպէս մեր լրագրի № 29 մէջ տպված մի ուսանողի յօդուածը և մեր № 39 մէջ տպված պ. Մառանկոզեանի Ախալքալաքից գրված նամակը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

Մարտի 8-ին

Նորից տեսնում ենք ձեր պատուական լրագրի մէջ Վ. Ագուլիսից մի կարգ կարճ լուրեր և փոքրիկ նամակներ, որոնք ամեն կերպով աշխատում են դիպչել անձնաւորութիւններին, վնասել մեր ուսումնարանին: Դորա համար ամեն միջոց ներելի է՝ թէ լրտեսութիւն, թէ ստութիւն և խարդախութիւն, ամեն զրպարտանք, որի նպատակը լինէր գործիչներին միմեանց մէջ կռւեցնել և ատելութիւն ցցել նրանց մէջ:

Իմ նպատակս չէ մի առ մի յիշել այն գիտմամբ և նպատակով հնարած և ձեր լրագրին հաղորդած լուրերը և նոցա հերքել: Իմ նպատակիցս ևս առաւել հեռու է հրապարակ հանել այդ անձանց հրէշաւոր մտքերը: Բաւական է յիշել միայն, որ մանկական երեկոյի պէս մի անմեղ երեւոյթն անգամ առիթ տուեց ձեր լրագրի 33 համարի մէջ հետեւեալ լուրի երևալուն: «Երեկոն (մանկական գրականական) ամբողջապէս նուիրված էր ռուսերէն երգերի, ոտանաւորների և առակների (ռուսերէն ոչ մի առակ չասվեցաւ): Թէ աղաները և թէ օրիորդները իրանց ռուսերէն պատմածից, դժբաղդաբար ոչինչ չէին հասկանում, այլ թութակի նման անգիր սերտած բառեր էին պատմում:» Պէտք է ասել, որ մանկական երեկոյի նիւթը կազմվել է դասարանում սովրած յօդուածներից, պատմուածներից, ոտանաւորներից և այն հատուածներից էլ, որոնք երեկոյի համար նշանակվել էին դասարանում, այնպէս որ բոլոր ասածները երեխայք կարող են թարգմանել. ի հարկէ այսպիսի առաջադիմութիւն պարոնի աչքում փուչ էր և այդ պատճառով նա ասում է՝ «ոչինչ չէին հասկանում»: Ինչպէս իմացաւ այդ. եթէ իր համար դժուարին էր հասկանալ, դեռ այդ ոչինչ չէ նշանակում: Ինչ որ վերաբերում է մանուկների «թութակի նման սերտածին», դա էլ զարմանալի չէ: Երևի երբէք լսած չը լինելով վարժ կարդացող մանուկներին, պարոնը, ի հարկէ, պէտք է կարծէր, որ վարժ և պարզ առոգանութեամբ կարդացող մանուկը թութակի նման անգիր է արել իր կարդացածը: Երեկոն տևեց մօտ $2^{1}/_{2}$ ժամ, եթէ բոլոր ռուսերէն ասածները միասին վերցնենք $^{3}/_{4}$ ժամ հազիւ քաշեց, ուր մընաց ամբողջապէս խօսքը: Միթէ լուր տուողը չը նկատեց հայերէն կարդացածները, պատմածները, երգածները, առակները, որ ռուսերէնից շատ էին:

Եւ այդ տեսակ լրատուները դեռ կարողանում են հարց առաջարկել եթէ «ինչ մանկավարժական արժէք կարող է ունենալ այդ տեսակ երեկոյ:» Ես կարող էի դորան մի ուրիշ հարցով պատասխանել, բայց այդ միւս անգամ:

Գ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք Թիֆլիսեցի պ. Նազօր Գրիգորեան Ցարութիւնեանից 10 րուբլ յօգուտ Կ. Պօլսի «Միացեալ ընկերութեան:»

—

Ստացանք Մեծ-Ղարաքլիսայից 3 րուբլ պ. Բագրատ Նալբանդեանից, որ պարոնը խնդրում է մեզ ուղարկել Խրիմեան հայրիկին:

—

Մեզ խնդրում են յայտնել որ այսօր, հինգշաբթի օր, մարտի 18-ին լինելու է ԹԻՖԼԻՍԻ թատրոնում կօնցերտ յօգուտ մեր քաղաքի իգական գիմնազիայի ամենաչքաւոր աշակերտուհիների: Կօնցէրտին կը մասնակցեն. տ. տ. Լէվիտէս, Սուլխանօվա, Կվիտակօվսկայա, Հրաչեայ, Գէկէր-Շէնկ, Փաշայեան-Տէր-Գրիգորեան, Անդրօնիկօվա և Գաբունիա, և պ. պ. Միխայլօվ, Կախէլի, Կազբէկ, Ազամեան, Աբաշիձէ, Մէսխիեվ, Տէր-Գրիգորեան, Գօրֆման, Մէսխի և Ցագարելի: Տեղերի գինը բենէֆիսային է: Բոլոր տոմսակները, բացի լօժաներից և բազկաթոռների առաջին կարգից, կարելի է ստանալ թատրոնի կասսայում:

—

Կիրակի, մարտի 14-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ ժողովարանի մէջ տեղի ունեցաւ «փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան» ընդհանուր տարեկան ժողովը: Հաշւեցոյցը և նախահաշիւը վաւերացնելուց յետոյ, ժողովը կրկին ընտրեց Գ. Աղէլխանօվին ընկերութեան բանկի կառավարիչ:

—

Այսօր, հինգշաբթի մարտի 18-ին, Արծրունու թատրոնում լինելու է մի շատ հետաքրքիր և Թիֆլիսում դեռ չեղած ներկայացում: Մի հայ երիտասարդ, պ. Ներսիսեան, որ Ամերիկայից է եկել, ցոյց կը տայ Էդիսօնի ամեն տեսակ նորագիւտ գործիքները, օրինակ ֆօնօգրաֆ, կամ խօսող մեքենայ, որ խօսում է մարդկային ձայնով ամեն տեսակ լեզուներով, երգում է, ծիծաղում է, լաց է լինում, շւացնում և հազում է: Ցանկացողները ներկայացման ժամանակ կարող են խօսել մեքենայի հետ: Բացի սորանից պ. Ներսիսեան կը ցոյց տայ թէլէֆօն գործիքը, որով կարելի է լսել ձայներ և խօսակցութիւն երկու հազար վերստի հեռաւորութեամբ: Պարոնը ցոյց կը տայ նոյնպէս այլ և այլ էլէկտրական մեքենաներ, կախարդական լապտեր, որ կը ներկայացնի Ամերիկայի այլ և այլ տեսարաններ: Պ. Ներսիսեան կը խօսի անգլիերէն և հայերէն լեզուներով, իր հետաքրքիր մեքենաների մասին բացատրութիւններ տալու ժամանակ, իսկ մի հայ երիտասարդ կը թարգմանի նրա խօսքերը ռուսերէն լեզուով հասարակութեան մեծամասնութեան համար: Ներկայացումը այն աստիճան հետաքրքիր և ուսանելի կը լինի, որ երևի Թիֆլիսի հասարակութիւնը մեծ բազմութեամբ կը գայ այդ ներկայացմանը: Սկիզբը երեկոյեան 8 ժամին է: Տոմսակները կարելի է ճարել Արծրունու թատրոնի կասսայում: Տեղերի գները սովորական են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Կ. Պօլսից, մարտի 14-ից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ ռուսաց դեսպան Նօվիկօվ ներկայացրեց Բ. Դրանը հետևեալ շրջաբերականը: „Մարտի 13-ին կը սկսի գործել վարչական խորհուրդը, որ Թիւրքաց արժէթղթերի տէրերի ներկայացուցիչն է և որ պէտք է կառավարէ այն եկամուտները, որոնք յատկացրած են Թիւրքիայի պարտատէրերին արդէն կայացրած պայմանագրի համեմատ: Ռուսաց հաւատարմատարները միշտ յիշեցրել են Թիւրքաց կառավարութեանը այն փաստը, որ յիշեալ պայմանագրի մի քանի յօդուածները այնպիսի վճիռներ են բովանդակում, որոնք հակասում են Բերլինի կօնգրէսի որոշած սկզբունքներին և այդ պատճառով վնասակար են Ռուսաստանի շահերի համար: Ռուսաց կառավարութիւնը չէ կարող անուշադիր թողնել իր իրաւունքներին վնասելը, եթէ նրա շահերը պաշտպանված չեն լինի: Միւս կողմից Բ. Դուռը միշտ հաւատացրել է, որ ռուսաց շահերը կը պահպանվեն նոյնպիսի ապահովութիւններով պատերազմական ծախսերը վճարելու համար, որոնք տրված են Թիւրքիայի պարտատէրերին: Ռուսաց հաւատարմատարները չեն կասկածում, որ Բ. Դուռը մտադիր է կատարել իր վրա արած պարտականութիւնները: Հիմնվելով այն իրողութեան վրա, որ դեռ ևս չէ վճռվել պատերազմական ծախսերի ապահովութեան հարցը և մի քանի այլ կէտեր, միւս կողմից ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ պէտք է հիմնվի Թիւրքիայի պարտատէրերի վարչական խորհուրդը, ռուսաց հաւատարմատարները իրանց պարտականու-

---

վրա հուժկու ջղային ցնցում էր նկատվում հետևեալ խօսակցութիւնից, որ նա անում էր յիշեալ թարչամած ծերունու հետ, անունը Մանուկ:—«Մանուկ ախպար, քանի տուն կայ ձեր Նարեկայ գիւղի մէջ և քանի հոգի էք այստեղ:—«Խարիփ տուն, աղա, ուր մենք թողել ենք միայն քէօրփէ (մանկահաս) երեխայք, մնացածը բիւթին (ամենը) դաղլմիշ (ցանուցիր) ենք եղել մեր խայ պօլիսաջիներուն (վաշխառուների) Փայիզը (շահը) վաստակելու խամար, ղուրբան եմ քեզի, աղա:» Խեղճ ծերունին Նարեկ գիւղի անունը տալիս դառն կերպով արտասվեց, աչքերը դէպի Աստուած ուղղելով. ահա բուն հայի կարօտ, որը նա քաշում է հայրենիքի համար, որին այդ հողը իր ամբողջ կեանքի մէջ ուրիշ ոչինչ չէ տուել, բացի տառապանք և դժոխք, բայց այդ հայը իր նախնեաց բունը յիշելիս մաշվում է ոչ այն կարօտով, որը մենք յայտնում ենք միայն թղթի վրա մայրաքաղաքներում, այլ այնպիսի կարօտով, որ պատած է նորա ամբողջ էութիւնը…—«Աղպար, մի սպար, շուտ կը գայ ժամանակ, երբ մենք էլ քեզ հետ կերթանք քո սիրած Հայաստան, որը մեր ամենքիս տունն է, մեր պապերի օրօրոցը. հոն է մեր Երուսաղէմը, հայի ուխտատեղիք, մեզ մնացած հող, ջուր….» Պարզ երևում էր, որ այս խօսքերը ասում էր զգայուն մարդի լեզուն բոլորովին մեքենայաբար, որովհետև ծերունու խղճալի և վշտահար դէմքը մարդու մէջ էլ խօսելու ոյժ չէր կարող թողնել:—«Աղա, աղա ղուրբանդ ըլեմ, ինչուկ երբ, ալ ինչուկ երբ, տես հոս է հասել:» Այս ասելով նա պարզեց իր բազուկը և միւս ձեռքով սինդ չփեց, սկսած ուսից մինչև իր ցուցամատի եղունգը, որի մօտ կանգնելով, ասաց. «տես, մեր կաշին ինչուկ հոս մաշված է, ալ ապրելու, ալ յուսալու հնարք կա՞յ արդէօք: Տես, ասեց նա, անիկա իմ աղջիկս է, անիկա իմ թոռներս, անիկա իմ պառաւս. ամեն օր Նարեկայ սուրբ վանքին մեղայ գալով, օրնիրուն աղօթք անելով մեր մեղաց համար այս խանի մէջ, չենք կարող ազատել մեր աղջիկը գերութիւնից հոս, սա խանին մէջ. . . .» Խեղճը սաստիկ ցնցվելուց էլ շունչը սպառված թուլացաւ և գլուխ գետնին դնելով, սկսեց խուլ կերպով հեծկլտալ: Ցայտնվեց, որ նոյն իսկ այստեղ խեղճերը ընկել են կրկին պարտքի տակ խանի կապալառու տաճկի մօտ, որը բնական իրաւունք է համարել իր համար ամենայն հանգստեամբ տիրապետել ողորմելի հայի միակ աղջիկը: Դէհ, էլ ո՞ր գնայ խեղճ հայաստանցի նահատակը. իր սիրած հողի վրա թէ մնայ՝ գերի է հայ վաշխառուի ձեռքին, թէ օտարութիւն կերթայ՝ աւելի վատթար գերութիւն. էլ ո՞ր գնայ, ո՞ր ջուրը ընկնի. դեռ ինչ գերմնական արարած է այդ հայ ասված էակը, որը այնչափ ոյժ կարող է պահել իր մէջ, այնչափ ազգային հոգի և հայրենասիրութիւն, որ իր սովը և քաշած բոլոր տառապանքների կսկիծը խեղդելով իր ջախջախված կուրծքի մէջ, Հայաստան և Նարեկ ասելիս, սիրոյ և կարօտի արտասունքներ է թափում… «Եղբա՛յր, սովի ժամանակ ձեզ ոչ ոք չի օգնեց, որ ձեր չոր հայը անգամ պարտքին գրաւ դրաք եկաք այս հեռու երկիր» հարցրի մի ուրիշից, որը մեզ մօտ նստած աւելի վատթար խեղճութեան պատկեր էր կրում:—«Աղա՛, մեզ ոչ ոք ոչինչ տուած չը կայ. սով էլաւ, նօթի մնացինք, մարեցանք, մաշեցանք, շատերն էլ մեռան, բայցի սավայի (բացի) Աստուած, մեզի մի մարդ չօգնեց:»—Ո՞ր գիւղիցն ես դու:—«Հարբենց, եղաւ պատասխանը:—Ես ալ Հիւրկացու գիւղէն եմ:—Ես ալ Եղեգիս:—Ես ալ Բերկրի:—Ես ալ Երից:—Ես ալ Արզու:—Ես ալ Թացու:—Ես ալ Խնձրուտ:—Ես ալ Ջաղուր» ձայնակցեցին չորս կողմից Մանուկ ծերունու միւս բազմաթիւ վիճակակիցները: «Աղա, Նարեկայ վանքը վկայ, սուրբ Կարապետու ու Ագթամարայ եկեղեցին, որ մեր պահապան եթէ Տէր Քրիստոս չըլլար, ալ հիմայ բիւթիւնս սովէն մեռած կըլլայինք. մի խաստ (հոգի), մի քրիստոնեայ չեղաւ, որ մեզ մի փարայ օգնութիւն տար. կասեն թէ մեր ազգրոնք Կ. Պօլիսէն ինչուկ Էհէն Մօսկով, շատ փարայ թափ արած խաւրեցին մեզ, բայց բիւթիւն փարաները քաղաքներուն մէջ դաղլմիշ եղան. ալ մեզի ոչինչ չը հասաւ» վկայեցին բոլորը, ինչպէս որ կը վըկայեն ի հարկէ Հայաստանի «փրկիչի» անուն հանած այն սովելոց մասնաժողովին, որից հաշիւ պահանջելու ժամանակը դեռ լրութիւն են ու-

նենում ասել թէ նա «մասնաւոր» մարդկանց պահանջը չէ կարող ճանաչել, այլ կը ճանաչէ այնպէս «պաշտօնական» մարմինների պահանջը, ինչպէս Էջմիածինը կամ Կ. Պօլսի ազգային ժողովը: Այսպէս են սորանք ամեն բանի մէջ. երբ մենք խեղճ ռուսահայերի գլխին կրակ մաղելով, նպաստի և օգնութեան կը հրաւիրենք նոցա, այդ ժամանակ մենք ենք «ամենից լաւ և ազգասէր» մարդիկ, այնչափ «ազգասէր« և «ամենակարող» որ նաև մասնաժողովի անդամ պ. Պօղոս Շաշեանին (որը ինքն ըստ ինքեան յիրաւի մի միամիտ և ազնիւ մարդ է) կուղարկեն պաշտօնապէս ձեր աշխատակցի մօտ Էջմիածնի սեփականացրած ութ հազար ոսկու հաշիւը պահանջել Մշակի միջոցաւ, իսկ հիմայ, երբ նոյն տեսակ հաշիւ իրանից ևս կը պահանջվի, այդ ժամանակ նոքա այնչափ բարձր մարդիկ կը դառնան, որ էլ «մասնաւոր» մարդիկ չեն կարող ճանաչել: Լա՛ւ, թող Մշակի խմբագիրն էլ, աշխատակիցն էլ, թղթակիցներն էլ բոլորը, «մասնաւոր մարդիկ» լինեն, հապա այնչափ հազարաւոր հայ անհատներ ինչ լինեն, որոնց համար բնաւ ցանկալի չէ, որ իրանց այնչափ առատաձեռնութեամբ տուած նուէրները մտնեն ո՛ և է լկտի որկրայ Աբէք Ունջեանի կամ նորա նմանների «հայրենասիրական» փորերը, որոնք այդ փողերով ո՛չ միայն հոյակապ ապարանքներ շինել կը տան Բօսֆօրի ափերում, այլ ևս «Մասիս» և «Թէրճիմէնի Էֆքեար» անուն «ազգասիրական» լրագիրներն էլ իրանց «փեշեցիկ տեսքի», «սիրուն բօյի» և «նախշուն աչքերի» փառաբանութեան կը ծառայեցնեն: Երբ այդ լրագիրներից առաջինի խմբագիրը միւս իրան արժանի խմբագրատունից մի ոսկի դրամալու համար վրնգված Բիւզանդ ասող փողոցային կինտօյի մէկը լինի, էլ ինչու մեղադրել Աբէք Ունջեանին, որ նա մի այլ լրագրի վրա էլ կը նայէ այդպիսի արհամարհանքով. որ նա պատրիարքի երեսին էլ ապտակ կը խփէ, յետ դարձնելով նրան մէկի համար հինգ ոսկու նպաստի մասին գրած նամակը. որ նա տանից շան պէս կը վռնդէ մայրապետ Սրբուհի Գալֆայեանին, երբ նա կերթայ խնդրելու, որ իր մի որբը Հայաստան վարժուհի ուղարկելու համար սովելոց մասնաժողովը գէթ մի քանի ոսկի օգնութիւն անէ. ինչու մեղադրած յիրաւի զանազան հարստացած գող աւազակներին, երբ նոցա երես տվողները, նոցա խաբեբաները նոցանից աւելի վատ գրագէտ գողերն են, բայց փակենք այս տխուր էջը…

Տեսարանը քանի գնում էր աւելի սրտաճմլիկ էր դառնում, մանաւանդ, երբ ամեն կողմից կամաց կամաց մօտենում էին մեզ մարդկային ողորմարտութեան վրա վերջի կաթիլ հուսը կորցրած և Հայաստանի արևմտաշաղախ հողի սիրոյ կենդանի նահատակները, որոնք եթէ ոչ օգնութիւն ակնկալելու յուսով, գոնէ գէթ թուլացնելու սրտի կսկիծը իրանց խօսող անդամ լեզուով իրանց ցաւը լսող մէկին բանալու համար…. Հոգին և միտքը դառնացած բարեկամիս ակնարկեցի հեռանալու վրա, բայց նա գտնվեց իր բանաստեղծական վսեմ ներշնչման և հայրենասիրական բարձրութեան վրա կանգնող մի մարդ. նորա մտքի մէջ իսկոյն որոշում կայացաւ ապարդիւն և սոսկ կնավայել կսկիծով չանցնել այս եղերական դէպքը. արիութեամբ յաղթելով իր սրտի բոլոր մրրիկը, նա ցատկեց տեղից և ասեց Ֆրանսերէն. «կամ այս ողորմելիների բաղդն է բերել ինձ այստեղ կամ թէ իմ ազգային պարտքս ինստինկտիվ դրդումը:» Այս ասելով, նա դիմեց իր խօսակից ծերունուն, խընդրելով նորանից ընկերակցել մինչև իր բնակարանը: Խեղճ մարդը, երևի մի փոր հաց ակնկալելով, իր բոլոր համակրելի և սրտաշարժ խոնարհութեամբ իսկոյն հնազանդվեց, բայց փոխանակ տուն գնալու, որ նորա թուլամաշ անձի համար միանգամայն անկարելի էր, նստեց մեզ հետ կառքի մէջ, որը սլացաւ դէպի Պանգալթի: Տաղանդաւոր հայ նկարիչը յիրաւի ստեղծեց մի չքեղ պլան, որի վրա մինչև հիմայ դեռ ո՛չ ոք չը մտածեց, չը նայելով մեր հանած այնչափ լրագրական աղմուկին հայ և օտար օրգանների մէջ:

(Կը շարունակվի)

թիւն են համարում պաշտպանել իրանց իրաւունքները Թիւրքիայի այն եկամուտների վերաբերութեամբ, որոնք Բերլինի կօնգրէսի ժամանակ յատկացրած չեն եղել Թիւրքիայի պարտատէրերին: Ռուսաց հաւատարմատարները այս յայտնութիւնը կը յանձնեն գործով հետաքրքրված կողմերին:

ՍԵՐԲԻԱ.

Բէլգրադից „Polit. Corresp.“ լրագրին գրում են մարտի 12-ից: Դեռ իշխան Միլանին թագաւոր յայտնելու օրը հանդիսաւոր տեսակցութենից յետոյ, որի ժամանակ կոմս Հէվէնգիւլեր յայտնեց, թէ Աւստրո-Ունգարիան ճանաչեց սերբիական թագաւորութիւնը, Միլան թագաւորը մի հեռագիր ուղարկեց աւստրիական կայսրին: Այդ հեռագրով թագաւոր Միլան յայտնում է իր և իր ժողովրդի ջերմ շնորհակալութիւնը Աւստրո-Ունգարիային Սերբիան թագաւորութիւն ճանաչելու համար: Այն համակրութիւնը, որով վերաբերվեցաւ Աւստրո-Ունգարիան Սերբիայի մէջ կատարված պետական փոփոխութեանը, մեծ արժէք ունի թէ սերբիական կառավարութեան և թէ ժողովրդի համար: Նոր թագաւորութիւնը միշտ կը յիշէ այդ: „Ինչպէս մինչև այժմ, նոյնպէս և այսուհետև, ասված է հեռագրի վերջը, Սերբիան կաշխատի հետևել խելացի և պատւաւոր քաղաքականութեանը, որպէս զի կարողանայ կազմել խաղաղութեան, կարգապահութեան և քաղաքակրթութեան տարր: Սերբիայի նոր թագաւորի իշխանութիւնը և գործունէութիւնը այդ ուղղութիւնը կունենայ:“

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.

„Голосъ“ լրագրի թղթակիցը գրում է Բերլինից ի միջի այլոց հետևեալը: Այստեղ շատ վատ տպաւորութիւն գործեց Վիէննայից ստացված հեռագիրը, որ հաղորդում էր, թէ Աւստրիան մտադիր է սուլթանի համաձայնութեամբ վերջնականապէս իր հետ միացնել Բօսնիա և Հերցեգօվինա նահանգները, որոնց կառավարելը Բերլինի դաշնագրի համեմատ յանձնված է նրան ժամանակաւորապէս: Այդ լուրերը ամենից առաջ տարածեցին աւստրիական լրագիրները և նրանց կարելի է փորձաքար համարել հասարակական կարծիքը իմանալու համար: Լուրերը կարելի էր անյապաղ հերքել, եթէ նրանք հանդիպէին ընդհանուր ընդդիմադրութեան: Ցիմարութիւն կը լինէր մի քանի գերմանական լրագիրների նման հաւատացնել, որ իշխան Բիսմարկ պաշտպանում է այդ նախագիծը, որովհետև գերմանական պետական կանցլերը չէ էլ մտածում նորից բարձրացնել արևելեան հարցը, այլ ընդհակառակն, Բերլինի դաշնագրի որոշումների իրագործումը Գերմանիայի համար պատւի խնդիր է համարում:

Սխալ է նոյնպէս և „Morning Post“ լրագրի հաղորդած լուրը, իբր թէ Գերմանիան առաջարկել է Եգիպտոսի դրաւումն Թիւրքաց զօրքերով: Գերմանական կառավարութիւնը երեք կամ չորս շաբաթ առաջ, երբ Անգլիան և Ֆրանսիան դիմեցին միւս պետութիւններին միաբան շրջաբերականներով, վերջին անգամ առիթ ունեցաւ զբաղվել եգիպտական հարցով: Այն ժամանակ գերմանական կառավարութիւնը յայտնեց, որ եգիպտական հարցը կարող են քննել եւրոպական բոլոր պետութիւնները միասին, որ Գերմանիան բոլոր միջոցները գործ կը դնէ նրանց մէջ համաձայնութիւն կայացնելու համար և որ Գերմանիան ընդդէմ չէ եգիպտական հարցը ընդհանուր քննութեան ենթարկելուն: Այն ժամանակից եգիպտական հարցը կորցրեց իր սուր բնաւորութիւնը, որովհետև նոր դժուարութիւններ չեն ծագել:

Հաւատացնում էին նոյնպէս, որ Կ. Պօլիս ուղարկված գերմանական արտաքոյ կարգի դեսպանութիւնը կապ ունի Գերմանիայի բարձր քաղաքականութեան հետ: Հաւատացնում էին, որ դեսպանութիւնը սուլթանից համաձայնութիւն ստացաւ, որ Աւստրո-Ունգարիան միացնէ իր հետ Բօսնիա և Հերցեգօվինա: Այդ լուրն էլ հնարված է: Այն անձնաւորութիւնները, որոնցից կազմված է գերմանական արտաքոյ կարգի դեսպանութիւնը ապացուցանում են, որ Կ. Պօլսի մէջ բարձր քաղաքականութեան մասին չէ էլ խօսված: Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը մինչև անգամ յարաբերութիւն չէ ունեցել այդ դեսպանութեան հետ, որ ուղևորվեցաւ սուլթանի մօտ նրա յայտնած ցանկութեան համեմատ:

Մի խօսքով թէպէտ անկարելի է մերժել, որ քաղաքականութեան մէջ անհանգստացնող կէտեր են նկատվում, բայց կարելի է հաստատ ասել, որ այդ վերի լուրերը ծագում են ոչ թէ փաստերից, այլ բօրսական տրամադրութենից: Միւս կողմից Գաուչինօից Վիլհելմ կայսրին ուղարկած նամակի մասին լուրը հանգստացրեց շատերին: Այդ նամակը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց ծերունի կայսրի վրա:

Գերմանական կառավարութեան վերջին կարգադրութիւնները պարլամենտական աշխատանքների մասին մեծ աղմուկ բարձրացրին: Սէյմին յանձնված է քննել միայն այն գործերը, որոնց անկարելի է յետաձգել: Այդ գործերն են բիւջետի հարցը և երկաթուղիների նախագծները, որոնց քննելուց յետոյ սէյմի նիստերը կը յետաձգվեն: Զատկից յետոյ կը գումարվի գերմանական պարլամենտը քննելու համար սօցիալ-քաղաքական հարցերը և ծխախոտի մենավաճառութեան հարցը: Կղերականները յոյս ունէին, որ սէյմը որքան կարելի է շուտ կը զբաղվի եկեղեցական հարցով և կամենում էին ծխախոտի մենավաճառութեան հարցին այնպէս վերաբերվել, ինչպէս կառավարութիւնը կը վերաբերվի եկեղեցական հարցին: Այժմ ամեն բան փոխվեցաւ. եկեղեցական հարցը կը քննվի այժմեան պարլամենտի փակվելուց յետոյ: Հաւատացնում են որ կառավարութիւնը նշանակութիւն չէ տալիս եկեղեցական հարցի նախագծի այն ձևին, որ առաջարկված է կենտրոնականներից և դուցէ բոլորովին թոյլ չի տայ նրա քննութիւնը: Կենտրոնականների անչափ պահանջները մեծ անբաւականութիւն պատճառեցին կառավարութեանը: Այդ պատճառով իշխան Բիսմարկ աւելի մեծ նշանակութիւն է տալիս պրուսական դեսպանի և պապական նուիրակի բանակցութիւններին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Daily News» լրագիրը հաղորդում է, որ մարտի 14-ին գերմանական կայսրը այցելեց իշխան Բիսմարկին, որը դեռ հիւանդ է և տանից չէ դուրս գալի: Ասում են, որ նրանց մէջ եղած խօսակցութեան առարկան կղերական հարցն էր: Կայսրը ցանկութիւն յայտնեց, որ այդ հարցը որքան կարելի է խաղաղասէր կերպով վճռվի:

—«Wiener Zeitung» լրագրում, մարտի 15-ից, տպված է կայսերական հրաման, որով արտաքին գործերի մինիստրութեան բաժնի գլխաւոր, կոմս Վօլկէնշտէյն նշանակվում է աւստրո-ունգարական դեսպան Ռուսաստանում:

—«Պաշտօնական լրագրում», մարտի 14-ից, տպված է թագուհու գրած նամակը ներքին գործերի մինիստր սըր Վիլիամ Հարկօրտին, որի մէջ նա, Անգլիայից Մենտօն ուղևորվելուց առաջ, ցանկանում էր հրապարակապէս յայտնել, թէ ինքը ինչ աստիճան խորը զգացված է հպատակութեան և հաւատարմութեան այն բազմաթիւ վկայութիւններից, որ ինքն ստացել է իր ընդարձակ կայսրութեան ամեն ծայրերից Մակլինի փորձի առիթով: Թագուհին ասում է այդ նամակի մէջ, որ ինքն իր կեանքի գլխաւոր նպատակն է դրել աշխատել իր հպատակների բարգաւաճութեան համար և պաշտպանել իր թանգագին հայրենիքի պատիւն ու փառքը, և որ նա չի փոխի այդ նպատակը մինչև իր կեանքի վերջին րօպէն:

—«Neue Freie Presse» լրագիրը հաղորդում է, որ աւստրիական լրագիրներին արգելված է պատերազմական բեմից որ և է տեղեկութիւններ հաղորդել: Մինչև անգամ արգելված է աւստրիական յաղթութիւնների մասին գրել: Մի քանի լրագիրներ, որոնք մանրամասն լուրեր տպեցին աւստրիացիների յաղթութեան մասին, արգելվեցան պօլիցիայի ձեռքով:

—Կրիվօշիից լրագիրներին հաղորդում են, որ բազմաթիւ կրիվօշյաններ, որոնք ապաստանարան են որոնում չէրնօգօրիական սահմանի վրա և չեն ցանկանում զինաթափ լինել, արտաքսվում են, այն ինչ նրանք, որոնք համաձայնվում են զինաթափ լինել, նրանց ուղարկում են իշխանութեան ներսը: Կրիվօշիում շարունակում են ռազմամթերքներ հանել:

—«Բէյաների» ընկերութեանը Կ. Պօլսից, մարտի 11-ից հեռագրում են, որ հերքվում է այն լուրը, իբր թէ Թիւրքիան յայտնել է Աւստրիային կամ մի որ և է այլ պետութեանը իր դիտաւորութիւնը կրկին գրաւել բալկանները: Հերցէգօվինայի սահմանի վրա ուղարկած թիւրքաց զօրքերի բոլոր թիւը երկու գունդից աւելի չէ, և նրանց էլ հրամայված է օգնել աւստրիացիներին. տասը գունդ էլ ուղարկված են Նօվօ-Բազարի սանջակը:

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանիայում ապրիլի 9-ին (21-ին) կը տօնեն Ֆրիդրիխ Ֆրէօբէլի ծննդեան հարիւրամեակը:

***

Ֆրանսիայի ստատիստիկա: Անցեալ տարվայ դեկտեմբեր ամսում հաւաքված ստատիստիկական հաշիւը վերջապէս տպվեցաւ «Revue générale d'Administration»-ի մէջ: Այդ հաշւից երևում է, որ Ֆրանսիայի ազգաբնակութիւնը 1876 թւից աւելացաւ 389,670 հոգով միայն: Ներկայ ժամանակում Ֆրանսիայի բոլոր ազգաբնակութիւնը 35,597,000 հոգուց է բաղկացած: Բայց բոլոր գիւղերում նկատվում է ձգտումն գաղթել քաղաքները և արդիւնաբերական շրջանները, որը նպաստաւոր չէ համարվում ազգաբնակութեան աճելուն: Սենի դեպարտամենտի ազգաբնակութիւնը, որը ցուցակի մէջ առաջին տեղումն է նշանակված, 337,000 բնակիչներով աւելացաւ: Սենի ազգաբնակութիւնը այժմ 2,717,000 հոգուց է բաղկացած: Հիւսիսային դէպարտամենտում, որի գլխաւոր քաղաքն է Լիլ, ազգաբնակութիւնը 74,700-ով աւելացաւ, և այլն: Երկրագործական դէպարտամենտներում ազգաբնակութիւնը համեմատաբար պակասեց:

***

Աֆղանական վերջին պատերազմի ծախսերը հաշւում են 468,244,460 մարկ, զուլուների դէմ վարած պատերազմի ծախսերը—98,442,820 մարկ, Սիկօչէնի դէմ վարած արշաւանքի ծախսը—3,600,000 մարկ. գրիկաների հետ ունեցած պատերազմի ծախսը—4,404,000 մարկ, Տրանսվաալի պատերազմի ծախսը—4,802,740 մարկ: Այդ պատերազմներում սպանվեցան (հաշվելով մի և նոյն թւում և վէրքից մեռնողներին) Աֆղանիստանում և հարաւային Աֆրիկայում (1875—1880 թւեր.) անգլիական 172 օֆիցէրներ և 2,016 զինուորներ:

***

Դիակների այրելը Իտալիայում աւելի սովորական է դառնում: Միլանում 188 դիակներ են այրել: Միլանի օրինակին հետևեցին իտալական 13 ուրիշ քաղաքներ: Շուտով կը շինվեն մեքենաներ դիակներ այրելու համար Հռօմում, Տուրինում, Պադուայում, Գէնուայում, Բօլօնիայում, Վենեցիայում, Ուդինում, Վարեզում և Մօդենում:

***

Հոմերոսի հայրենիքը գտնված է: «Հէլլէնական թղթակցութիւն» անունով լրագրին ուղարկած մէկ նամակի մէջ Բօկոս աբեղան յայտնում է, որ իր գտած ձեռագիր Եղիականի մէջ գրված է ոչ թէ միայն հռչակաւոր բանաստեղծի ծննդատեղի անունը, այլ և նրա ծնողների անունը: Հոմերոսը ծնվեց Իթակէ կղզու վրա, ուր նա նոյնպէս նիւթեր էր հաւաքում Եղիականի համար: Նրա հօր անունն էր Ֆիլօմէն, իսկ մօր Խրիզարիդա: Այսպիսով, եօթ քաղաքների վէճը, որոնք իրանց էին վերագրում Հոմերոսի հայրենիքի պատիւը, վերջնականապէս վճռված է: Վերօյիշեալ ձեռագիրը Սուրբ Լեռան վրա բերել էր 1418 թւին Բիւզանդիայի կայսր Կոստանդին XII-ի եղբայր իշխան Անդրօնիկը: Բօկոսը, որը, ներկայումս զբաղված է Ֆօտիայի հեղինակութիւնները հրատարակելով, խոստանում է անհերքելի ապացոյցներ ներկայացնել իր գիւտի առիթով, որովհետև գիտնական աշխարհը առաջվայ պէս շարունակում է կասկածանքով վերաբերվել դէպի այդ գիւտը:

***

Հեղեղ Հիւսիսային Ամերիկայում: Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներից տխուր լուրեր են հաղորդում այն սարսափելի հեղեղների մասին, որ պատճառել է Միսիսիպի գետը: 60,000-ից աւելի անձինք առանց բնակարանի մնացին և սովից կը մեռնէին, եթէ նրանց օգնութեան չը հասնէին կառավարութիւնը և մասնաւոր բարերարները: Երեսուն կոմսութիւններ Արկանզասում, Տէննէսում, Միսիսիպում և Լուիզիանայում ջրի տակն են գտնվում. հեղեղված տեղերը բամբակի արդիւնահանութեան ամենալաւ շրջաններին են պատկանում: Դժբախտաբար, փորձը ցոյց է տալիս, որ ջուրը այդպիսի դէպքերում յաճախ մէկ ամսից աւելի մնում է մի և նոյն բարձրութեան վրա:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 մարտի: Թիֆլիսի ազնուականների առաջնորդ Մաղալօվի նամակը «Моск. Вѣд.» լրագրի թղթակցութեան դէմ վրացիների սեպարատիզմի ձգտումների մասին համակրութեամբ տպված է „Голосъ“ լրագրի մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 մարտի: Բարօն Կօրֆ յայտնում է, որ Ֆիլօկսերան Ղրիմի մէջ ոչնչացրած է: Ենթադրված է ամառը Սեվաստօպօլի մէջ հարաւային գաւառների ժողով կազմել ապագայում Ֆիլօկսէրայի դէմ մաքառելու մասին հարցը քննելու համար:

ԼՕՆԴՕՆ, 15 մարտի: Դինամիտի ճայթումով քանդված է քաղաքային խորհրդարանը, Եձօնի մէջ. սպանվածներ չը կան: Ցանցաւորները չեն գտնված:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 մարտի: Կիսով չափ մոռացված օրէնքները հրեաների մասին ճշտութեամբ գործադրվում են բոլոր մեծ քաղաքներում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 մարտի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր., երկրորդ 91 ր. 25 կ., երրորդ 91 ր. 50 կ., չորրորդ 91 ր. 12 կ., հինգերորդ 90 ր. 37 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 216 ր. 50 կ., երկրորդ 211 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 37 կ., երկրորդ 90 ր., երրորդ 90 ր. 25 կ., ոսկի 8 ր. 13 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24,15 պէնս, Ամստերդամի վրա 123 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 206 մարկ, 12 պֆ., Փարիզի վրա 255 ֆրանկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ՄԻՆՉԵՒ ՉԱՏԻԿ գլխարկներ 1 ր., փուփայկաներ 2 ր. 75 կ., բրիւկներ 4 ր., բէջակներ 8 ր. ամբողջ հագուստ 13—19 ր., դրապ, մահուդ, տրիկօ, սրբիչներ և սլբօմներ կէս գնով: Հնդկական բրինձ 6 կ., սագօ և պերլօվայա կրուպա 9 կ., պանիր չեստեր 70 կ., նշշտայ կօլմանի 18 կ. փունտը, լուծողական ձէթի պիլիւլներ 2 կ., լուացքի փոշի 5 կ.: **ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ**: Մեղրամոմ և արծաթէ մոմեր 35 և 42 կ. փունտը: Մեծ քանակութեամբ անգլիական և ֆրանսիական մահճակալներ 30% էժան քան թէ ուրիշ տեղ, այսինքն երեխաների համար 4 ր., մեծերի համար 12 րուբլուց: **ԽՍԿԱԿԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ**:

34—36

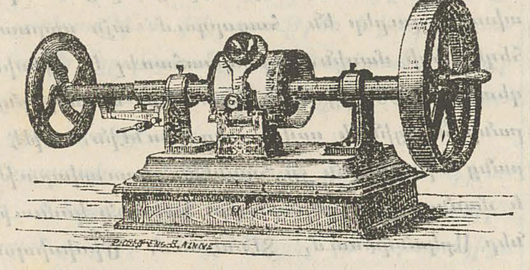

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՖՈՆՕԳՐԱՖ, ՏԷԼԷՖՕՆ ԵՒ ԱՅԼՆ: ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ մարտի 18-ին ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ թատրօնում Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ կը տայ իր առաջին բնագիտական երեկոյթը: Հետաքրքիր անձինք կարող են բաւականութիւն ստանալ, տեսնելով մեքենաների գործողութիւնը և այդ գործողութիւնների պարզ բացատրութիւններն իմանալ:

1—1

ԶՄԻՒՌՆԻԱՅԻ

„ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ" ամսագրին բաժանորդագրվում են Բ. Շահվերդեանի լրագրական գործակալութեան գրասենեակում: Տարեկան գինը, 12 տետրակի 10 րուբլ է: Հասցէն՝ Тифлисъ, Газетное Агентство В. Шавердова.

8—10

Պատիւ ունեմ յայտնել որ իմ նոր բացած ՖԱԲՐԻԿԱՅՈՒՄ լաւ ԾԽԱԽՈՏԻ սիրողները և գործածողները կը գտնեն

ԸՆՏԻՐ ԾԽԱԽՈՏ ԵՒ ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ

Մաքուր թիւքեց, ամենալաւ տեսակների ծխախոտից, առանց որ և է խառնուրդի: Ես երաշխաւոր եմ որ իմ պատրաստած ծխախոտը կարող է բաւականացնել ամենաընտիր ճաշակին: Ծխախոտի գինը, փունտը 3 րուբլուց մինչև 10 րուբլ, իսկ պապիրոսների 100 հատը սկսած 1 րուբլուց, մինչև 3 րուբլ:

Գործարանս գտնվում է 3-որդ բաժնում Հեռագրական կայարանի մօտ, իսկ մագազինս Արծրունու գալլէրէում, Գվօրցօվի փողոցի վրա, № 3.

Պարտք եմ համարում այն էլ աւելացնել որ իմ ֆաբրիկայի արդիւնաբերութիւնները կը ծախվեն միմիայն իմ մագազինում:

Գործարանատէր ՇԱՀԻՆԵԱՆՑ

8—25

ԱՆԱՆՕՎԻ և ԿԱՅԱԼՕՎԻ պապիրոսների թղթի գրքոյկների գործարանը ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա) քաղաքում հարկաւոր է համարում պ. պ. գործածողների և գնողների ուշադրութիւնը դարձնել Ֆրանսիական Abadie թղթի վրա մեր ստորագրութեամբ, Abadie գրքոյկը, 300 թերթերով, արժէ 10 կ., իսկ 150 թերթերով արժէ 5 կոպէկ: Գործածողները առանց որ և է դժուարութեան կը համոզվեն, որ սա հէնց այն թուղթն է, որը Кронъ-ի ստորագրութեամբ միշտ ծախվում էր և այժմ ևս ծախվում է շատ թանգ, այն է 300 թերթանոց տետրակը ծախվում է 15 կոպ., իսկ 150 թերթանոցը—7 կոպէկով: Բացի ուրիշ լաւ թղթերի մեր ստորագրութեամբ ունենք և ամենալաւ ՄԱԽՍ (240 թերթը—5 կոպ.), որը կարելի է ստանալ եւրոպական Ռուսաստանի բոլոր ծխախոտավաճառների մագազիններում. մենք հակերով ենք ծախում (գոնէ ոչ պակաս հինգ կարօբկաներից):

10—10

ԾԱԽՎՈՒՄ Է Վերինէ-Մօսկօվսկայա փողոցի վրա ԵՐԿՅԱՐԿԱՆԻ ՏՈՒՆ № 13, 22 և 24 **ՊՐԻԿԱԶԻ** 5,000 ր. պարտքով: Տունը անկիւնի վրա է երկու փողոցների կողմը, յարմար է առևտրական հիմնարկութիւնների համար: Գնի մասին կարելի է տեղեկանալ նոյն տեղը ՏԱՆ ՏԻՐՈՋԻՑ:

4—4

Въ Редакціи газеты
«МШАКЪ»
Продается
„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ."
Д. Григорія АРЦРУНИ.
Брошюра напечатана въ Москвѣ
Цѣна 25 коп.

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ
ВЪ СКЛАДѢ ЕВРОПЕЙСКИХЪ ТОВАРОВЪ
Արծրունու գալլէրէում № 144 ԾԱԽՎՈՒՄ է արժան գներով Վիեննայի Ցօնէտ Փաբրիկայի ամէն տեսակ ՄԵՕԲԵԼ նոյնպէս կախելի ԼԱՄՊԱՆԵՐ, բաժակներ, ՀԱՅԵԼԻՆԵՐԸ և
4—60

Լոյս տեսաւ Գ. ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ հրատարակութեամբ Հայերէն ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՅԲՈՒԲԵՆ-ԼՕՏՕՆ, վաճառվում է „կենտրոնական" Գրավաճառանոցում: Գինն է 1 ռ. 20 կ., ճանապարհի ծախքով 1 ռ. 60 կ: Օտարաքաղաքացիք թող բարեհաճեն դիմել ուղղակի հրատարակչին հետևեալ հասցէով. Въ Тифлисъ, Центральную Книжную Торговлю Гр. Сумбатову.

3—5.

ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ, Գօլօվինսկի պրոսպեկտի վրա, տուն Ճարտարապետ Բէլօի: Գրասենեակը բաց է առաւօտեան 9 ժամից մինչև 3 ժամը կէս օրից յետոյ և երեկոյեան 7—10 ժամը ամենայն օր, բացի կիրակի օրերից և մեծ տօներից:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԵՂԲԱՐՑ ԾՈՎԵԱՆԵԱՆՑԻ ԵՒ ԸՆԿ.
ՍԻՕՆԻ ՓՈՂՈՑՈՒՄ ԱՆԱՆՕՎԻ ՏԱՆԸ

Գնում և վաճառում է ամեն տեսակ ՏՈԿՈՍԱԲԵՐ թղթեր, ոսկի և արծաթ դրամ:

Փոխ է տալիս դրամ, տոկոսաբեր թղթերի ԳՐԱՒԱԿԱՆՆԵՐՈՎ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ է անում Մոսկվա, Օդէսսա և Աստրախան:

ԱՊԱՀՈՎԱՑՆՈՒՄ է ներքին 5% փոխառութեան տոմսակներ 50 կոպէկով.
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ է դրամ ըստ պահանջման 5%
" " " ընթացիկ հաշւով 5%
" " " 6 ամիս ժամանակաւ 6%
" " " 12 " " 7%

Օտար քաղաքացւոց յանձնարարութիւնները կատարում են անմիջապէս և ճշդութեամբ:

10—10 (1)

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԴՈՒՏԷ

ԱՊԱԿԻՆԵՐԻ գործարանս բացված է և պատրաստում է ՇԻՇԵՐ, ԲԱՆԿԱՆԵՐ, ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՇԻՇԵՐ, ԹԷՅԻ ԱՄԱՆՆԵՐ, ամեն տեսակ առարկաներ ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ համար:

Նոյնպէս ընդունում է պատուէրներ առանձին ձևերի:

Գործարանիս արդիւնքները ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ծախվում են **ՍԻՄԷՆՍԻ և ԳԱԼԿԷԻ** կանտօրայում Թիֆլիսի երկրորդ գիմնազիային կից:

ԲԱՐՕՆ **ՖՕՆ-ԿՈՒԶԵՆԲԱԽ**

1—5

Վերականգնեցնող **ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ**, մազերը ամրացնող և նրանց **ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ** վերադարձնող: Գինը 2 ր. շիշը, **ՓՈՍՏԱՅՈՎ** ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ** խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը **ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ**, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը վրձին գլխացաւի դէմ, **ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆ** և հոտաւէտ ջրեր և այլն

94—100

Միջի փողոց, կաթոլիչեսկայա փողոցի անկիւն № 13.

Աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ ծախվում են. ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԵԲԵԼ ամենայն տեսակ, ֆրանսիական և անգլիական երկաթէ ԿՐԱՎԱԹՆԵՐ 8—30 ր., չամադաններ 250—25 ր., սակվօյաժներ 1. 30—12 ր., սունդուկներ ճանապարհի 6—35 ր., մառաններ (погребцы) 6—25 ր., սամօվարներ 60 կ.—1.25 փունտը, կուխնայի պղնձէ ամաններ, գերմանիայի երկաթէ էմալով ամաններ. ումիվալնիկներ մրամօրնի 38 ր.—75 ր., հրացաններ երկու լուլանի 6—32 ր., ռէվօլվէրներ ամենայն տեսակ 3. 50—30 ր., պատրոններ (գուլլաներ) բէվօլվէրի, սիգար Ռէնգարդի Ֆաբրիկից. պապիրոս և թամբաքու կուշնարովի գիլզի պապիրոցի. 5,000 ՖՈՒՆՏ ԹԷՅ (չայ) ԵՂ. ՊԱՊՈՎՆԵՐԻ, բիսկվիտ. (սուխար չայու և կաֆէի) էյնէմի. կօֆէ էյնէմի և Միխէլսօնի. Պետերբուրգու 40—1 ր. 25 կ. հայելլներ ամենայն տեսակ 28 կ.—240 ր., պրոբկայ գինեվաճառների, հանքային և գարեջրի (для зельтерскихъ водъ и пива) դոյլթուկ (пухъ), պադնոսներ սամովարի և չայու, դանակ չանգալ զանազան Ֆաբրիկաների 1 ր. 20 կ.—25 ր. դուժինը. գրչակոթներ 1 ր. 80 կ.—5—60 կ. դանակ ջիբի 1—60 կ.—12 ր., դանակ հացի 20 կ.—1 ր., հաւը, կուխնայի 1—40 մինչև 3—20 կ. պրիբօր. միս կտրելու մաշինայ. Անգլիական ութոններ, Բրիտանիկի չայնիկներ, կաֆէինիկներ ամենայն տեսակ, ջաղացներ կաֆէի համար, Ֆիլտեր—ջուր մաքրելու, կրախմալ կարօբկէն 18 կ., վաքս Ֆրանսիայի ժակոյ, թուղթ փոշտի, կանվերտներ, սուրգուչ, մատիտ, գրիչ երկաթէ, գրչակոթ, քարետախտակ, թանաք, թանաքամաններ, պրեսպապիէներ, դգալներ սեղանի և չայու Ֆրաժէ, վարշավի և բրիտանիկի դուժինը 1—50 կ. մինչև 12 ր., և չայու 45 կ.—5 ր., չումիչկէք 45 կ.—5 ր., շամադաններ ամեն տեսակ 25 կ.—12 ր. ջուխտ, պոդսապոշկաններ վարշավու, ՌԵԶԻՆԻ ԿԱԼՕՇՆԵՐ, ամեն տեսակ, գուլբաններ կանանց և մարդկերանց 15 կ.—50 կ. ջուխտ, շապիկներ, մարդկերանց գալուստիկներ, զոնտիկներ 35 կ.—4—50 կ., հատ, անձրևի և շոքի. սանդրեր շիրմայու ոսկորէ, գուտապերչովի և փայտէ, շչոտկաներ գլխի, շորի, սապոկի, պոլի և կարտի համար. չուլքի թէլ (бумага) մատոկի կօճի և շալէ (гарусь) ֆէլչատկէք մարդկերանց և կանանց, պորտմաններ, քիսաներ, պապիրոսի ամաններ և մանր գալանտերէյնի ապրանքներ, սապոն ամեն տեսակ 3 կ.,—30 կ., կոտր, հոտաւէտ ջրեր, պուդրա, Գլիցերին ջրի քայսիս, հոտաւէտ պարաշոկներ ԿԻԼԵՐԻ ԼԱԲՕՐԱՏՈՐԻՑ. և այլն և այլն և այլն:

Վաճառականներին առանձին պայմաններով և զիջումով վերցնէլ ապրանքներ մեծ քանակութեամբ միշտ գտնվում են ՄԻՔԱՅԷԼ ՏԷՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆՑԻ պահեստում (въ складѣ) միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում № 13.

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել հետևեալ հասցէով. Тифлисъ Михаилу Н. Теръ-Никогосову.

14—180

Միջի փողոց, կաթոլիչեսկայա փողոցի անկիւն № 13.

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 17 Марта 1882 года. Типогр. Главн. Упр. Главноначальств. гражд. час. на Кавк., Лор.-Меликъ. ул., каз. д.